

სიმონიკა ბერეჟიანის შეუმღვარი „პაემანი მთაწმინდაზე“

ელზა ფუტკარაძე

ფილოლოგიის დოქტორი, მთავარი მეცნიერი თანამშრომელი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტი
ელ. ფოსტა: elza.phutkaradze@bsu.edu.ge
ORCID: 0009-0000-9800-2183

ვატი აბაშიძე

ფილოლოგიის დოქტორი, მეცნიერი თანამშრომელი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტი
ელ. ფოსტა: pati.abashidze@bsu.edu.ge
ORCID: 0009-0005-9995-5716

აბსტრაქტი: ქართული ემიგრანტული მწერლობის ერთ-ერთი გამორჩეული წარმომადგენელია სიმონ (სიმონიკა) ბერეჟიანი, რომლის მრავალმხრივი შემოქმედება თითქმის უცნობია საქართველოში. მისი პოეზია კი ნამდვილად არის ქართული პოეტური სიტყვიერების განუყოფელი ნაწილი და სახასიათო ემიგრანტული ხმა ქართული პოეზიისა. ს. ბერეჟიანის შემოქმედების მთავარი სათქმელი სამშობლო ქვეყნის სატკივარია. სამშობლოს მოშორებული პოეტი ფიქრით, საქმითა და ყოველდღიურობით სამშობლოს სატკივარის მოყურადე და თავგანწირული დარაჯია. წუხს საქართველოს სადარდებელ-სატკივარზე. ესაა მისი ფიქრის და მოუსვენრობის საგანიც. შესაბამისად, მისი შემოქმედების სათქმელი სამშობლოს აწმყო და მომავალია. „თავდავინწყებული მიჯნური სამშობლოსი“ უფლის მიერ ადამიანთათვის ბოძებულ ძვირფას ჯილდოს-სიცოცხლეს უყოყმანოდ სწირავს ქვეყანას. თავისუფლებადაკარგული ქვეყანა, თებერვლის სუსხი მწარე რეალობაა პოეტისათვის. სხვა სათქმელს არ გვანდობს მისი ნაწერები. მისი შემოქმედება ერის უბედურების ანარეკლია, რომელსაც კიდევ უფრო ამძაფრებს მშობლიურ საბუდარს, მშობლიურ მიწას მოშორებული პოეტის ყოველდღიური ტკივილის, სამშობლოს უკიდევანო სიყვარულის, უსაზღვრო მონატრების, მშობლიური ეზო-კარის ნახვის წყურვილით გამოწვეული განცდები. ეს ემოცია გადამდებია მკითხველისათვისაც. კითხულობ მის მხატვრულ ნააზრევს და გტკივა ერის ტკივილი, გტკივა პოეტის ტკივილიც, გაცრემლებს მისი წუხილი. გესმის სამშობლო ქვეყნის ბედზე მოფიქრალი პოეტის გულის ძგერა და ეს ყველაფერი უდიდესი ემოციით გავსებს. დიახ, ტკივილი ხმინდება მისი შემოქმედებით და სათქმელის მხატვრული სამოსელიც ისევ ტკივილია პოეტისათვის. სწორედ, ეს სათქმელია წარმოდგენილი სიმონ ბერეჟიანის პოემაში „პაემანი მთაწმინდაზე“. ნაშრომის მიზანიც ამ პოემის იდეა-მიზანდასახულობის ჩვენება და მისი ჩვენებული შეფასებაა. ამასთანავე, ხაზგასმა იმისაც, რომ ს. ბერეჟიანის შემოქმედება მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობის განუყოფელი ნაწილია და თავისი შემოქმედებითი ხელწერით იმსახურებს სათანადო ადგილს ქართული ლიტერატურის ისტორიაში.

საკვანძო სიტყვები: მწერლობა; ემიგრანტული ლიტერატურა; სამშობლო; რეალობა და მომავალი.

* * *

შესავალი: სიმონ ბერეჟიანის შემოქმედება ძირითადად სამშობლოს მოშორებისა და უცხო ქვეყანაში გადასახლებული პიროვნების შინაგანი სულიერი მდგომარეობის მძაფრი, ტკივილიანი ამონაკენესია. მისი სიტყვა სამშობლოს, მშობლიური სამოსახლოს, მისი საბუდარის მონატრების განცდებით, შფოთვით, წუხილითაა ნასაზრდოები. შესაბამისად, მისი პოეტური მემკვიდრეობის გაცნობა მკითხველს თანაზიარს გახდის მისი აფორიაქებული, სამშობლოს განშორებული ადამიანის ხვედრისას. პოეზიის ენით მკითხველის გულამდე მოტანილი სათქმელი ემოციური, გადამდები

და სულისშემძვრელია. ჩვენც გვტკივა მისი სატკივარი, გვანუხებს უცხო მიწაზე გადარგული, „ავი დედინაცვლის“ ხელებს შერჩენილი ახალგაზრდა პოეტის სულის მდგომარეობა, პოეტისა, ვისაც ნატვრად ისლა დარჩენია, სიზმრისეული ხილვით მაინც შეძლოს მშობლიური ეზო-კარისათვის თვალის შევლება. მის ტკივილს უფრორე ამძაფრებს ის რეალობა და პოეტის მიერ იმ აზრთან შეგუება, რომ სამშობლოს ნახვას ვეღარ შეძლებდა, მშობლიური ზეცის სილამაზით ვეღარ დატკბებოდა. ამიტომაც მის შემოქმედებას სამშობლოს მონატრებისა და ნახვის წყურვილი ლაიტმოტივად გასდევს. ამასთანავე, შორს მყოფს ადარდებს სამშობლოს ბედი. სამშობლოს ბედზე, მის მომავალზე დაფიქრებაა ხატოვნად გადმოცემული ს. ბერეჟიანის პოემაში „პაემანი მთანმინდაზე“. სწორედ, ნაშრომის მიზანი ამ პოემის ძირითადი აზრის, იდეის, მიზანდასახულობის გამოკვეთაა. პოეტის გულისნადები უშუალოდ, დაუფარავად, შეუღამაზებლადაა გადმოცემული პოემაში. ამ ტკივილითაა ნასაზრდოები პოემის თითოეული სიტყვა, რომელიც ემოციურია და ღრმად გვახედებს შემოქმედის სულიერ სამყაროში, გვესმის მისი ტკივილიან-სევდიანი გულის ამონათქვამი. უდიდესი შემოქმედების მომხდენია პოეტის სათქმელი, მკითხველიც წარმოსახვით მიჰყვება მის სავალ გზას, გადამდებია მისეული განცდა და პოემის ენით სათქმელის ხატოვნად ნათქვამ-განცდილი დამაფიქრებელია.

როგორც აღვნიშნეთ, მისი შემოქმედება ნაკლებად ცნობილია და მისი შემოქმედების შესწავლის რამდენიმე დეტალზე გავამახვილებთ ყურადღებას. პოეტის შემოქმედებისა და ბიოგრაფიული დეტალების შესახებ ცნობები გვხვდება ს. ბერეჟიანის ლექსების კრებულის წინასიტყვაობაში. კერძოდ, ლექსების კრებულს „ნაწერები“ ერთვის ვიქტორ ნოზაძის ორგვერდიანი შეფასება – „სიმონ ბერეჟიანი“ და მ. ტულუშის – „სიმონ ბერეჟიანი და მისი შემოქმედება“. როგორც მ. ტულუში წერს, ეს მცირე გამოკვლევა წარმოადგენს შემოკლებულ შინაარსს იმ მოხსენებისას, რომელიც ნაკითხულ იქნა ბერლინის ქართველობის მიერ სიმონ ბერეჟიანის ხსოვნის აღსანიშნავად მოწყობილ კრებაზე ამა წლის 16 იანვარს. ლექსების კრებული 1943 წ. დაბეჭდილი და ბუნებრივია, იგულისხმება 1943 წ. 16 იანვარი. აქვე სქოლიოში მ. ტულუში მიაწვდის, „წიგნი უფრო მდიდარი იქნებოდა, რომ პარიზიდან გამოგზავნილი ზოგიერთი ჯერ დაუბეჭდავი და საბიოგრაფიო მასალა გზაში არ დაკარგულიყო. სიმონიკას უბედობას ისიც მიემატა, რომ დღემდე, მიუხედავად დიდი ცდისა, მისი საფლავი ვერ აღმოვაჩინეთ. დაე, ეს პატარა ტომი იყოს, ჯერჯერობით მაინც, ნიშანი სიმონიკასადმი მისი მეგობრების სიყვარულისა და პატივისცემისა“ (ტულუში, 1943, გვ. 9).

ს. ბერეჟიანის ლექსების მეორე კრებულს „ლექსები“ ერთვის ასევე, მცირე წინასიტყვაობა „მკითხველთა უწყებად“ (გვ. 5-7). ამ კრებულის რედაქტორი გ. ყიფიანია. წინასიტყვაობაში ს. ბერეჟიანის მცირე ბიოგრაფიული ეპიზოდებია წარმოდგენილი და მისი გარდაცვალების შესახებ ინფორმაცია. კერძოდ, მეორე მსოფლიო ომის გამოცხადებისთანავე ბრძოლის ველს მიაშურა. სულიერი დაავადების ნიშნები დატყობია. მოათავსეს საავადმყოფოში, რუმინეთში ყოფნის დროს და შემდეგ მისი კვალიც იკარგება. აქვეა მიუხსენის რადიოთი გადაცემული ცნობა, თითქოს ის შტუტგარდში გარდაცვლილიყოს. წინასიტყვაობის ავტორის აზრით, თუ ეს ცნობა რომელიმე სერიოზულ წყაროს ემყარება, მაშინ უფრო ზუსტი ცნობის მიღებაც არ უნდა იყოს ძნელი. შტუტგარტი ომის დროს არ განადგურებულა და გერმანული არქივების მეთოდურობა ცნობილია. მხოლოდ თუ ვინმე ამ საქმის გამორკვევას შეუდგება, სიმონ ბერეჟიანი არ უნდა ეძებოს. სიმონიკას მესამე გვარის ტარებაც ხვდა წილად. მას სამხედრო წიგნაკში უწერია – სიმონ ბერგერ.

აღნიშნული წინათქმების შემდეგ, პირველი მკვლევარი და შემფასებელი ს. ბერეჟიანის ცხოვრება-შემოქმედებისა გახლავთ პროფ. გ. შარაძე. ის კვლევაში „სიმონ ბერეჟიანი“ დანვრილებით გვანვდის ინფორმაციას ლტოლვილი პოეტის შესახებ. კერძოდ, ცხოვრების როგორი გზა განვლო, რა შესძინა მან ქართულ პოეზიას, საერთოდ, ქართულ კულტურას. გარდა აღნიშნულისა, გ. შარაძე ს. ბერეჟიანს გვაცნობს, როგორც ფელეტონის ჟანრში მომუშავეს, მხატვარს, ფერმწერს. მისივე ცნობით, სიმონიკა ძერწავდა კიდეც. არც სასცენო ხელოვნება ყოფილა უცხო სიმონიკასათვის, რეჟისორობდა, მსახიობობდა და დეკორატორობდა (შარაძე, 1993, გვ. 212). გ. შარაძეს ჰქონდა შესაძლებლობა ს. ბერეჟიანის მრავალმხრივი შემოქმედების შესახებ ინფორმაცია მიეღო „თეთრი გიორგისა“ და „ქართლოსის“ ფურცლებიდან. შესაბამისად, მოგვცა პოეტის შესახებ დეტალური ინფორმაცია საინტერესო შეფასებებით.

ასევე, ს. ბერეჟიანის შემოქმედების მნიშვნელოვანი შეფასება ეკუთვნის პროფ. ა. ნიკოლე-იშვილს. ის მონოგრაფიაში – „ქართული ემიგრანტული მწერლობა“ – საფუძვლიანად საუბრობს ქართული ემიგრანტული მწერლობის წარმოქმნისა და ძირითადი ტენდენციების, ემიგრანტ მწერალთა ცხოვრება-შემოქმედების შესახებ. მათ შორის გვესაუბრება ს. ბერეჟიანის ღვაწლისა და დამსახურების შესახებაც. მკვლევარი ხაზს უსვამს ს. ბერეჟიანის პოეტური დახვეწილობისა და სიტყვიერი ოსტატობის მაღალ დონეს. ვეთანხმებით მისეულ შეფასებას, რომ „როგორც პოეტს, მას საკმაოდ აქვს მიმადლებული ღვთაებრივი ნიჭი მოვლენათა პოეტური ორიგინალურობით აღქმისა და წარმოსახვისა. აქვე ასევე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს მისი ლექსების მუსიკალური კეთილზმევანება და მელოდიურობა, პოეტური ფერწერის თვითმყოფადობა და სინატიფე, რიტმულ-ვერსიფიკაციული მრავალხმიანობა და მრავალფეროვნება. ასე რომ, ს. ბერეჟიანის პოეზია ინდივიდუალური პოეტური წარმოსახვის ნაყოფია, პროფესიონალი პოეტის თვალთა აღქმული და დანახული სამყარო, რომელიც ახალ, ორიგინალურ შტრიხს სძენს მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობის უმდიდრეს საგანძურს“ (ნიკოლეიშვილი, 2006, გვ. 483-484).

ამდენად, აღნიშნულ გამოკვლევებში სიღრმისეულადაა საუბარი ს. ბერეჟიანის პოეზიის თავისებურებაზე, თუმცა არაფერი თქმულა მის პოემაზე. ჩვენ სწორედ ს. ბერეჟიანის ერთადერთი პოემის – „შემოღამება მთანმინდაზე“ შესახებ მსჯელობით შემოვიფარგლებით. ამით კიდევ ერთ დამატებით შტრიხს შევძენთ ს. ბერეჟიანის შემოქმედებას.

მეთოდები: კვლევისას გამოვიყენეთ ტექსტის დამუშავების, ანალიზის მეთოდები.

მსჯელობა: როგორც აღვნიშნეთ, სიმონ (სიმონიკა) ბერეჟიანი მრავალმხრივი შემოქმედებითი ნიჭით იყო გამორჩეული. წერდა ლექსებს, მოთხრობებს, მოგონებებს, პატარა სცენებს, საოხუნჯო წერილებს, ხატავდა კარიკატურებს, რეჟისორობდა, მსახიობობდა, კითხულობდა ლექსებს, ძერწავდა, მღეროდა. ამიტომაც გასაკვირი არაა, რომ „შენ-ხელოვნების რაინდო!“ – ასე მიმართავს გ. ყიფიანი. შემთხვევითი არც ისაა, რომ ის ემიგრანტული ოჯახის თვალად ითვლებოდა.

1982 წელს პარიზში დაბეჭდილი სიმონ ბერეჟიანის ლექსების კრებულის „ლექსები“ წინასიტყვაობაში – „მკითხველთა უწყებად“ მართებულად შენიშნულია: „სიმონ ბერეჟიანის ნაწერები ღირსია, რომ არ დაიკარგოს, არა მხოლოდ იმიტომ, რომ უცხოეთში გადახვეწილ პოეტის დავიწყება დაუშვებელია, არამედ იმიტომ, რომ ეს პატარა კრებული, რომელშიდაც მხოლოდ 16 სათაურია, სრულებითაც ზედმეტი არ არის ქართული პოეზიისათვის, მიუხედავად ამ პოეზიის დიდი სიმდიდრისა... ეს პატარა წიგნი, ამავე დროს პოეტის ძეგლია, რადგან მისი საფლავიც კი დაკარგულია“ (ბერეჟიანი, 1982, გვ. 5). დიახ, ეს ლექსები კი ერის ტკივილით დამძიმებული პიროვნების სულიერი ამოძახილია. დიახ, სამშობლო ქვეყნის სანუხართა და მშობლიურ სამოსახლოს მოშორებული პოეტის ის ამოძახილია, რომელიც ჩაგაფიქრებს სამშობლოს ბედსა და სადარდელებზე, ჩაგაფიქრებს მისსავე ტრაგიკულ რეალობაზე, გაათკეცებს სატიკვარს, მძაფრად განიცდი პოეტის მდგომარეობას და გესმის პოეტის მიერ ტკივილით დამძიმებული სათქმელი.

ცნობილია, რომ ავტორის გარდაცვალების შემდეგ გამოიცა მისი ლექსების ორი პატარა კრებული. პირველი კრებული სათაურით „ნაწერები“ 1943 წელს ბერლინში დაიბეჭდა, ხოლო მეორე კრებული „ლექსები“ კი 1982 წელს პარიზში, რომელიც მიეძღვნა მეორე მსოფლიო ომში, საქართველოს გასათავისუფლებელ ბრძოლაში დაღუპულ ქართველ მამულიშვილთა ხსოვნას. კრებულის წინასიტყვაობა იმ კუთხითაც მნიშვნელოვანია, რომ გვხვდება დამატებითი ცნობები პოეტის ბიოგრაფიის შესახებ. თუმცა ეს კრებულები სრულყოფილად ვერ ასახავს მის ნამოღვაწარს, რადგან ის ძირითადად ბეჭდავდა ემიგრანტულ გამოცემებში – „თეთრი გიორგი“ და „ქართლოსი“. ლექსების კრებულის გარეკანზე აწერია – ქართული ლეგიონის საველე ბიბლიოთეკა, N 2. კრებული გამოცემულია გაზეთ „საქართველოს“ გამომცემლობის მიერ. საყურადღებოა გამომცემლის ინფორმაცია: „ამ წიგნის სახით ვაწვდით ქართველ მხედრობას ჩვენი საველე ბიბლიოთეკის მეორე კრებულს. ის შეიცავს სიმონ ბერეჟიანის პოეზიის იმ ნაწილს, რომლის შეგროვება ჩვენ შევძელით. სამწუხაროდ, რჩება წიგნის გარეშე ჯერ კიდევ გამოუქვეყნებელი მრავალი ლექსი“ (ბერეჟიანი, 1943, გვ. 6).

ფაქტია, ლექსების ორი კრებულით, გარკვეული წარმოდგენა გვექმნება სიმონ ბერეჟიანის პოეზიის შესახებ. ჩვენს წარმოსახვაში ცოცხლდება მშობელი ქვეყნის, ერის ტკივილით დამწუხრებულ-დადარდიანებული პოეტის სახე. კიდევ წერდა: „და ერის სევდა, ვით ცხელი ტყვია, მე დამაქვს გულით და ჭრილობა მძიმე მატყვია“. დიახ, სამშობლოს მოშორებული გულით სამშობლოს სატკივარს დაატარებდა, ბორგავდა. ერის ტკივილი და იმდროინდელი რეალობა-თებერვლის სუსხი და თავისუფლებადაკარგული ქვეყნის ხვედრი ღრმა ჭრილობაა პოეტისათვის. ის იმ რჩეულ ადამიანებს ეკუთვნის, რომელნიც მხოლოდ პირადი ცხოვრებით როდი ცხოვრობენ, ერის სატკივარი მათი ტკივილიცაა. მეორე მსოფლიო ომის გამოცხადებისთანავე პოეტმა ბრძოლის ველს მიაშურა. სამშობლოს შეეწირა ისე, რომ საფლავიც უცნობია. ლექსების კრებულის წინასიტყვაობაში ვ. ნოზაძე წერდა: „იგი გულით ატარებდა საქართველოს და იყო თავდავინწყებული მიჯნური სამშობლოსი. სამშობლოც არ ასვენებდა მას და უამრავ საუკუნეთა მანძილზე ქართული სისხლით გაჟღენთილი მინა მიუხმობდა. მას არ შეეძლო მიახლოება. მტერი ჰფლობდა სამშობლოს და იგი უცხოეთიდან ელოლიავენოდა მას, უგალობდა“ (ნოზაძე, 1943, გვ. 6). მართლაც, არაა ადვილი ასე ატარო გულით სამშობლოს სიყვარული და სიცოცხლე უყოყმანოდ ზვარაკად შესწირო მას. ამიტომაცაა, რომ მისი შემოქმედების თემა მხოლოდ და მხოლოდ სამშობლოა, მისი ანმყო და მომავალია. სამშობლოსადმი სიყვარულს უფრო ამძაფრებს მშობლიურ გარემოს მოწყვეტილი თავად პოეტის ტრაგედია, უცხოეთში ყოფნის ყოველდღიურობა. ზედმინევით სწორად შენიშნავდა მ. ტულუში ნერილში – სიმონ ბერეჟიანი და მისი შემოქმედება: „სევდა, მაგრამ არა უიმედობა, ერის ტკივილით დამწუხრება, მაგრამ არა სასონარკვეთილება, დამარცხება, მაგრამ არა გულგატეხილობა, სამშობლოს უსაზღვრო სიყვარული და მით გამოწვეული ტანჯვის განცხრომად ჩათვლა; ბრძოლის სურვილი! თავგანწირვის წმინდა მოვალეობად აღიარება და ამ რწმენის განხორციელება, ეროვნული მთლიანობის იდეის მნიშვნელობის შეგნება და მისი სინამდვილედ ქცევა... ასეთია სიმონ ბერეჟიანის პოეზიის მოტივები. ამ აზრებს უმღეროდა მისი ფანდური“ (ტულუში, 1943, გვ. 24).

სწორედ ამ მოტივებზეა საუბარი პოემაში „პაემანი მთანმინდაზე“, რომელიც ს. ბერეჟიანმა „ქართლოსის“, 1939 წ. N 19-23 დაბეჭდა. იქვე, სათაურთან წერია – „Mama – Davithi“, poeme. ილიას უკვდავ ხსოვნას“. საოცარი ხელწერისაა სიმონიკა ბერეჟიანის პოემა „პაემანი მთანმინდაზე“. სათქმელი ერის ტკივილის, ჭირ-ვარამის თქმა და იმაზე დაფიქრება, იმის ძიებაა, სამომავლოდ რა გზა დაისახოს ერმა. ეს გზა რა ღირებულებისაა ავტორისათვის, გასაგებია თუნდაც იმ დეტალიდან, რომ პოემა ილიას უკვდავ ხსოვნას მიუძღვნა. პოემა ილიასადმი მიმართვით იწყება: „ვაჟა გიყვარდა, მგოსანო, ფშაველი ენაწლიანი“. შემთხვევითი არაა ხაზგასმა იმისაც, რომ სწორედ მან ის სატკივარი უნდა თქვას, რაც ილიას, ვაჟას, აკაკის აწუხებდა:

„ხელში ფანდური ავიღე,
ვაჟას ფანდური მზიანი,
ოდნავ ჩამოვკრავ სიმებსა,
არ მივაყენო ზიანი“.

დიახ, ეს სამი მგოსანი არის სიმონიკასათვის მსოფლმხედველობის სანეირი. „ქართული გუთნის მწველნი“ – კიდევ მიმართავს მათ. ქართული აზრის, ეროვნული ღირებულების გუთნის მწველად ილიას, ვაჟასა და აკაკის მიჩნევა შემთხვევითი როდია. ეს კანონზომიერებაა უცხოეთში ბინადარი პოეტისათვის. სიმონიკა ბერეჟიანი ერთი, მცირე დეტალით გვიხატავს მათ და ფაქტიურად, ამ ტაპით ქმნის მათ მხატვრულ სახეს:

„აკაკი ალბათ ოხუნჯობს,
ვაჟა გაჭრილა ტყეშია...
ვაჟას იქ არ მასწყინდების,
თუ ჰპოვა მთა, კლდე, ხრეშია.
შენ მეცოდები, ბატონო!
ვაი, რა ცუდსა დღეშია!“

შენ იქ რა გაგაძლებინებს,
ფესვები დაგრჩა ერშია,
შენ, ზეციერი, ჰპოვებდი
შვებასა მიწიერშია“.

ეს სამეულია მისთვის ახლობელი და საზომი უცხოეთში გადაკარგული და აფორიაქებული პოეტისათვის. უცხოეთის ცის ავი მამინაცვლობის, უხეში დედინაცვლობის ყოფას უმსუბუქებს ამ სამთან სულიერი ზიარობა და მამობა: „ყური დამიგდეთ მამებო, დაგენაცვლებით ყელშია“. ამ ერთი სიტყვით, ამ სამეულთა მამობით მოხსენებით, პირდაპირ ხაზს უსვამს პოეტი მათთან სულიერ თანაზიარობას.

საინტერესოა ერთი დეტალიც. მისი ტკივილის, ჩანაფიქრის, იდეისა და მიზანდასახულობის გადმოცემა ფანდურის სიმებს ანდო: „ავილე ვაჟას ფანდური“, „ფანდურსა ვიღებ ხელშია“ და ამით ქმნის კონტრასტულ ხაზგასმას, მიზანმიმართულ ლოგიკურ აქცენტირებას იმისას, რაც უნდა თქვას. სათქმელის ფანდურის სიმეებით ამომღერება შინაგანი მდგომარეობის გახმოვანებაა, სატკივარის საქვეყნოდ გაცნობის ხერხია. და მაინც, რა სათქმელის მოსასმენად გვამზადებს პოეტი:

„ყური ათხოვეთ ფანდურსა,
სულია შიგ ჩამარხული:
ქართველის ბედია სიმების
წკრიალში გამოსახული.
სიმღერით მინდა ვუკვალო
მომავალს გზა დასახული“.

აი, რატომ ითხოვს ფანდურზე მიყურადებას პოეტი. ისევ და ისევ ქართველი ერის აწმყო მოსვენებას აკარგვინებს. რეალობა წუხილის საგნად ქცეულა მისთვის. ერის ტკივილისა და საწუხარის მიმართ გულგრილი ვერ იქნება. ადარდება ქვეყნის მომავალი. თუმცა ხვალინდელი დღისათვის გამკვალავი რა უნდა იყოს, ესეც ჩანს ფანდურის სიმების წკრიალში. ყოველივე ამის სათქმელად პოეტმა არაპირდაპირი გზა არჩია. მოულოდნელად ავტორს გადაეყვართ სიზმარში. სიზმარში გარდასახვა, რეალობიდან ირეალურში გადასვლა საოცარ, ხატოვან სურათს ქმნის და უფრო რეალურად გვეს ემოციურ რეალში. ეფექტურიცაა სიზმარისეული ქვეცნობიერით სიმართლის თქმა. სიზმარში ღრუბლებთან ერთად დამოგზაურობს. უცხოეთში მყოფი პოეტის მიმართვაც სწორედ თხოვნაა ღრუბლისადმი, რომ ესტუმროს მშობელ მხარეს. მისი მრწამსი და იმდროინდელი ეპოქის ტკივილი ღრუბლის პასუხია:

„რა არის შენი სამშობლო?!
გუშინ ვესტუმრე დილითა,
ცივ გომბორზედა ჩამავჯექ,
დაბურვილ იყო ნისლითა;
ფერდობი, ვაკე, ველები,
სულ მარწყულია სისხლითა“.

რთული ქარაგმა არაა, რას ნიშნავს სისხლიანი არემარე. მონატრებული სამშობლოს ხილვას მოწყურებული პოეტი ღრუბელს სამშობლოში მოჰყავს და ვაჟასეული ტაეპების ილუზია, პერსონიფიცირება განსაკუთრებული ესთეტიკური ზემოქმედებისაა:

„შუა ღამისას ღრუბელი,
ჩამაჯდა გორის ფხაზედა,
ტუჩით შაეხო ბალახებს,
შასრუტა ცვარი ცვარზედა.“

ცვარით წყურვილი მოიკლა,
ისევ ჩამაჯდა ქარზედა,
არ გამიცვივდე ვაჟიკავ,
საბან მაისხი ტანზედა...
საბანი შამავიხვით,
თავი დავიდე მკლავზედა.
ჩემ ქვეყნის ნახვის მოსურნეს,
ცრემლი მერევის თვალზედა“.

ვკითხულობთ პოემას და გულს გვიკლავს პოეტის გადაწყვეტილება – წარმოსახვით მაინც მისი ქვეყნის ნახვის სურვილი მოიკლას. ასეთი ტაეპები სევდიან ნოტად თანმდევია პოემისათვის. დიახ, წყურვილი მოიკლას უფლის საუფლო კუთხის ნახვით, იმ მშობლიური სამოსახლოს ნახვით, რომელსაც „მთვარე ქათიბსა უკერავს, მზე ოქრომკედით უვლისა“.

პოეტისათვის იმაზე ღირებული რა უნდა იყოს, რომ ღრუბელმა თვალი გადაავლებინა თბილისს და დატოვა მამა დავითზე. აქ უკვე „ვეფხისტყაოსნის“ სახე-მეტაფორებით გვიხატავს შოთას, ფრიდონს, ავთანდილს, ტარიელს. პოეტი იმ პაემანის მოწმე და მნახველია, ილიას საფლავზე რომ შედგება. საოცარი ზედმიწევნით გვიცოცხლებს ილიას სახეს:

„ნამოდგა ცივ სამარიდან
მემატიანე ქართლისა,
მნათი უმთვარო ღამეში,
მომგვრელი დღის სინათლისა,
აზრი პიტალო, დამცველი
ჩაგრულთა და სიმართლისა,
შუბლი მაღალი, გახსნილი
მომნიჭებული მაღლისა“.

ამ ამალღებული განწყობის ფონზე საოცარი ოსტატობით გვიხატავს პოეტების მობრძანებას ილიასთან. ძნელი მისახვედრებელი არაა, ჩუმი წკრიალის ქნარით, მთვარეზე ულამაზესი ლომი ჭალარა რომ აკაკია, მისი გვერდის დამამშვენებელი არწივის სადარი ვაჟაა. მათ მოყვება ნიკოლოზი, ბესიკი, ალექსანდრე, გრიგოლი.

დავსძენ, რომ ამ მონაკვეთში ლიტერატურულ-ესთეტიკური შეხედულებაც იკვეთება ავტორისა და მეტრი, საზომი, რა თქმა უნდა, ისევ და ისევ შოთაა. პოეტები ჰკვირობენ კიდეც მათთან შოთას ყოფნას, ფერხთ ეხვევიან და: „ჰკოცნიდნენ ლეკვნი ლომებსა, დასდით ცრემლები ღვართა“.

ცოცხლად და უშუალოდ აღწერს მათ მოლხენას. პატარ-პატარა, ეპიზოდური შტრიხებით, ხატოვნად, კინოკადრივით გაიელვებს ეს სანახაობა მკითხველის წარმოსახვაში. შოთას მოძახილი იადონის ხმაა, ავთანდილი გამყინავია, ფრიდონი აკრიმანჭულებს და „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული სახის მოხმობით გვეტყვის, რომ „ქვანი სმენათა გარდიქცნენ და მკვდართა დაჰკრეს ტაშია“ და რა ამოაკენესებინა პოეტთა დასს?

„ველარა აღსდგეს ივერი, თუ ერი დაქსაქსულია,
თუ ერთ ჰანგზედ არ ამღერდა, მამული დაკარგულია“.

პოეტის გულისტკივილი დანაწევრებული ქვეყნის მდგომარეობაა. დაყოფილი, დაქსაქსულია მამული. მისი სურვილი ზოგადი სურვილია, რომ ძლიერი ივერია იხილოს.

1937 წელს დაიბეჭდა ეს პოემა პარიზში გამომავალ „ქართლოსში“. ემიგრანტი პოეტის სათქმელიც გასაგებია. შორიდან ჩამქრალი ეროვნული კერის ბედი და ტკივილი ადარდებს. ხსნა, გზა რა უნდა იყოს ეს ფიქრიან-ტკივილიანი კითხვები მოსვენებას აკარგვინებს და ილია ათქმევინებს: „რას მეტყვით? როგორ დავიხსნათ ტყვედქმნილი დარეჯანია?“ აქ ისევ მხატვრულობით „ვეფხისტყაოსნის“ ქაჯეთის ციხის აღების ავთანდილ-ფრიდონ-ტარიელისეულ გეგმას გვიცოცხლებს. მისი დაღონების მიზეზიც გასაგებია:

„ფანდურო, ჩემო ფანდურო,
რაზედ ხარ დანაღონია?
ჩვენ წინაპართა ჰანგებმა
შეგასხეს ფრთები, ღონია.
გააცან ნორჩ მომავალსა,
სიზმრად წასულნი დრონია,
წარსულის მაგალითებზე
თვით გამონახოს ფონია“.

სამშობლოს ხვედრით გულდამწვარ ჭირისუფალს ერის სევდა, ერის ცრემლი ცხელ ტყვიასავით დააქვს გულით და ამ ჭრილობით დაღდასმულია. ამას მისი ცხოვრების ერთი ეპიზოდიც ადასტურებს. ის მსოფლიო ომის დროს იარაღით ხელში გაეშურა საქართველოს საკურთხეველზე თავისი ნორჩი სიყმაწვილის მსხვერპლად მისატანად. გამოთხოვებისას, მას ჩაუწერია ვახტანგ ღამბაშიძის ალბომში შემდეგი სიტყვები : „მივდივარ და სრულ დარწმუნებული, რომ ვიხილავ ჩემს მინას. თუ ბედმა მიმტყუნა და სადმე, სხვის მიწაზე დავიძინე საუკუნოდ, ამითაც ბედნიერი ვიქნები, რათა უკანასკნელი ჩემი გაურჟოლება „საქართველო“ იქნება. თქვენ კი გთხოვთ და გთხოვთ ყველას, ჩემი „პაემანი მთანმინდაზე“ ჩემს საყვარელ თბილისს მთანმინდიდან წაუკითხოთ“ (სალია, 1954, გვ. 29-30).

და აქვე, ერთი დეტალიც. სამშობლოსგან განშორების განცდას ერთგან ასე გადმოგვცემს: „და როცა სამშობლოს ვტოვებდი, ჩვენი უნივერსიტეტის ეზოში შევედი, ჩემ ჭადართან მივედი. ხუთი ჩემოდენა იყო. აშრილდა – სად მიდიხარ? აქ დარჩიო! ჩემო ჭადარო, შორსა ვარ შენგან! დიდ ქალაქში ვცხოვრობ. ქვაფენილზე დავდივარ. მინის ქვეშ დავსრიალობ. ქარხნების, ავტომობილების და ჰაეროვლანების ხმაურით ყურები გამოჭედილი მაქვს და ხშირად ვამბობ ოხვრით – აღარ მინდა ასეთი სიცოცხლე. შენთან ყოფნა მირჩევნია“.

დიახ, „შენთან ყოფნა მირჩევნია“ – უდიდესი ტკივილითა და იმავდროულად სამშობლოს მონატრების გრძნობითაა ეს ტაეპები ნასაზრდოები. იმ სამშობლოს მონატრებით, რომელსაც ასე გვიხატავს ავტორი:

„გამოჩნდა ჩემი ქვეყანა,
ვისც ნახვაც ეგრე მწყურია:
აფხაზეთი, სამეგრელო
და ჩვენი ჩქარი გურია;
აქ ცხენის წყალი მოშხუის,
იქ ჟუჟი, აქ ენგურია,
ზურმუხტად შლილი ბაღნარი,
ჭალები საამურია...
ჭადარა კავკასიონი,
დევებთა სად სადგურია,
გამოჩნდა შოთას აკვანიც,
მიძინებული მესხეთი,
ოქროს ყანებზე გაშლილა,
პურადი აქ ჯავახეთი,
აჰა, რიონიც გრიალებს!
ინყება იქ იმერეთი:
ციხე-კოშკებით ნაჭედი
რაჭა, ლეჩხუმი, სვანეთი,
მტკვარსა არაგვი ჩაჰკვრია,
იჰ, უყვართ მათ ერთმანეთი!
ქართლის ჭირიმე, ქართლისა!
აჰა, გამოჩნდა კახეთი!

ფარად აკვრია ბურჯებსა
ლომი თუშ-ფშავ-ხევსურეთი,
სხვა საქართველო სად არის,
რომელი კუთხე ეგეთი?!”

მისი პოეზიისა და თუნდაც ამ ერთი პოემის გაცნობა, უდავოდ დაგვარწმუნებს ს. ბერეჟიანის პოეზიის ასეთ შეფასებაში: „სიმონ ბერეჟიანის შემოქმედება არის მხოლოდ და მხოლოდ ერის პოლიტიკური უბედურების მძაფრი ანარეკლი. არც უდიდეს მოაზროვნეთა გამათვრებელი ფილოსოფიურ-სარწმუნოებრივი პრობლემები, არც აშოკოზა და ლამაზ ეშხით დამატრობელ არსებათა აპოლოგია, არც პიროვნულ ნიადაგზე გაზრდილი შვება და ტანჯვა არ სჩანს მის ლექსებში... უფალი სამშობლო დაბრძანდა სრული ბრწყინვალეობით ხელოვანის მთელ არსებაში და იქიდან გვასმენს უსაზღვრო ტანჯვის სიმფონიას, რომელიც ძალიან იშვიათად თუ დაუშვებს დისონანსის მსგავს იმედის კრიმანჭულს“ (ტულუში, 1943, გვ. 16).

ამრიგად, სამშობლოს უსაზღვრო სიყვარულის, მისი მონახულების წყურვილი, ნახვის იმედი და საბოლოოდ, მამულის უნახაობით გამოწვეული სევდა და ამ რეალობასთან შეგუებაა გადაქსოვილი მის შემოქმედებაში. სამშობლოს უსაზღვრო სიყვარულის გრძნობითაა გამთბარი მისი ნაწერები. ესაა მისი შემოქმედების მთავარი ძარღვი, ტკივილი, მხატვრული სამოსელიცა და ადამიანად ყოფნის ქვაკუთხედი. მისი შემოქმედება კი ქართული ემიგრანტული ლიტერატურის გამორჩეული სულის მდგომარეობაა. პოეტი თავისი ინდივიდუალურობით მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობის სისხლხორცეული ნაწილია, თხემით ტერფამდე სამშობლოს სიყვარულით ნასაზრდოები და ნამდვილად ღირსია მრავალსაუკუნოვან ქართულ მწერლობაში სათანადო ადგილს იჭერდეს.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

ბერეჟიანი, ს. (1939). პაემანი მთანმინდაზე. *ქართლოსი* N 19-23.

ბერეჟიანი, ს. (1943). *ნაწერები*. ბერლინი: გაზეთ „საქართველოს“ გამომცემლობა.

ბერეჟიანი, ს. (1982). *ლექსები*. პარიზი.

ნიკოლეიშვილი, ა. (2006). *ქართული ემიგრანტული მწერლობა*. ქუთაისი: ქუთაისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

ნოზაძე, ვ. (1943). სიმონ ბერეჟიანი. In ს. ბერეჟიანი, *ნაწერები* (pp. 6-8). ბერლინი: გაზეთ „საქართველოს“ გამომცემლობა.

სალია, ნ. (1954). ობლად მიტოვებულნი. *ბედი ქართლისა* N 16.

ტულუში, მ. (1943). სიმონ ბერეჟიანი და მისი შემოქმედება. In ს. ბერეჟიანი, *ნაწერები* (pp. 9-25).

ბერლინი: გაზეთ „საქართველოს“ გამომცემლობა.

შარაძე, გ. (1993). *უცხოეთის ცის ქვეშ*. თბილისი: „მერანი“.